

PAPER DETAILS

TITLE: Aile İçi İlişkilere "Kötülük Kuramı" Üzerinden Bakmak

AUTHORS: Kemal DİL,Nisanur SEVİM

PAGES: 377-395

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2636618>

ISSN: 2141-9773

e-ISSN: 2791-9773

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ
KAREFAD

Aile İçi İlişkilere “Kötülük Kuramı” Üzerinden Bakmak¹

Kemal Dil ²

Çankırı Karatekin Üniversitesi

Nisanur Sevim ³

Çankırı Karatekin Üniversitesi

Öz

Kötülük, iyiliğin dışında gerçekleşen, insanlara, doğaya ve canlı-cansız diğer varlıklara zarar veren davranışların tümü olarak ifade edilebilir. Bu doğrultuda yansıma biçimlerine göre kötülük kavramı, kendi içinde üçe ayrılabilir. Bunlardan birincisini adaletsizlikler, savaşlar ve soykırımlar gibi durumları içeren ahlaki kötülük oluşturmaktadır. İkincisini doğal kötülük oluşturur. Seller ve depremler gibi fiziki yapıdan kaynaklanan kötülükler bu kategori içerisinde değerlendirilebilir. Üçüncüsünü ise, eksik ve kusurlu olan varlıkların ve evrenin doğasından kaynaklanan metafiziksel kötülük oluşturur. Bu kötülük biçimi daha çok din felsefe kapsamında ele alınmıştır. Bu doğrultuda Epikuros, kötülük ile Tanrı'yı ilişkilendirerek bir sorgulama yapmaktadır. Platon ve Sokrates, bilgisizliğin ve erdemsizliğin oluşturduğu kötülüğün söz ederken Spinoza ise kötülüğün oluşumunun zihinsel olduğunu ileri sürmektedir. İslam filozoflarından Gazali ise, kötülüğü maskeleyen iyiliklerin olabileceğinden söz etmektedir. Buna ek olarak İbni Meymun ise ölümlü olma ve hastalıklı olma gibi etkenler ile kötülüğün yokluktan meydana geldiğine değinir. Bunların dışında dini kaynaklarda da ifade bulmuştur. Bu doğrultuda, yeryüzünde, ilk yaratılan Hz. Âdem(a.s.) ile eşi Hz. Havva'nın “*Hâbil ile Kâbil*” adlarındaki çocukları arasında yaşanan kıskançlık, kin ve nefret duygularına bağlı yaşanan cinayet eylemi, kötülük kavramının insana dair ilk örneği olarak dini kaynaklarda yer edinmiştir. Sosyolojik açıdan kötülük kavramı, çok yönlü yansımaları olmasının yanında, aile yapısı ve ilişkileri üzerinden de çok tartışılmıştır. Tam da bu noktada, bu çalışmanın amacı, “kötülük” olgusunun aile-içi ilişkilerdeki görünümünü bu konuda yapılmış çeşitli tartışmalar ve araştırmalar üzerinden sorunsallaştırmaktır. Bu doğrultuda, çalışmada, tarihi süreç içinde kötülük “olgusunun oluşmasında” yaşanan gelişmelerin ve etkili olan faktörlerin neler olduğu literatür üzerinden ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kötülük, Aile, Aile içi ilişkiler

¹Bu çalışma, sosyoloji anabilim dalı yüksek lisans programı, seminer dersi tartışmalarına dayanmaktadır.

²Doç. Dr., Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Çankırı/Türkiye,
e-posta: kemaldil@yahoo.com, <https://orcid.org/0000-0003-0106-8712>

³Yüksek Lisans Öğrencisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Çankırı/Türkiye, e-posta: nisanur.14sevim@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2221-3886>

MAKALE TÜRÜ	Başvuru Tarihi	Kabul Tarihi
Derleme Makalesi	7 Eylül 2022	7 Ekim 2022
doi: 10.57115/karefad.1171971		
Atıf: Dil, K. & Sevim, N.. (2022). Aile içi ilişkilere “kötülük kuramı” üzerinden bakmak. <i>Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi</i> , 10(2), 377-395. https://doi.org/10.57115/karefad.1171971		

ISSN: 2141-9773

e-ISSN: 2791-9773

CANKIRI KARATEKIN UNIVERSITY
JOURNAL OF FACULTY OF LETTERS
KAREFAD

Looking At Intrafamilial Relations Through The Theory Of Evil ¹

Kemal Dil ²

Çankırı Karatekin University

Nisanur Sevim ³

Çankırı Karatekin University

Abstract

Evil occurs outside of good; It emerges as all of the behaviors that harm people, nature and other living and non-living beings. In this direction, the concept of evil is divided into three in itself according to its reflection forms. The first includes elements such as moral evil, namely injustice, wars and genocide. The second is natural evil; It includes the evils arising from the physical structure such as floods and earthquakes. The third is the metaphysical evil that stems from the nature of imperfect beings and the universe; The concept of evil was first discussed within the scope of philosophy. In this direction, Epicurus makes an inquiry by associating evil with God. While Plato and Socrates talk about the evil caused by ignorance and vice, Spinoza argues that the formation of evil is mental. Ghazali, one of the Islamic philosophers, mentions that there may be goodness that masks evil. In addition to this, Maimonides mentions that evil comes from non-existence with factors such as being mortal and being sick. The concept of evil has also been a subject that has been emphasized in terms of religion. In this direction, the act of murder due to the feelings of jealousy, grudge and hatred experienced between the first created Adam (as) and his wife Eve's children, named "Habil and Qabil", constituted the first example of the concept of evil in human terms. The concept of evil, from a sociological point of view, has been widely discussed over family structure and relationships, as well as having multifaceted reflections. At this point, the aim of this study is to problematize the appearance of the phenomenon of "Evil" in intra-family relations through various discussions and researches on this subject. In this direction, in the study, the developments and the effective factors in the "formation of the phenomenon" of evil in the historical process are discussed through the literature.

Keywords: Evil, Family, Intrafamilial relations

¹This study is based on the discussions of graduate program, seminar course at the department of sociology.

²Assoc. Prof. Dr., Faculty of Letters, Department of Sociology, Çankırı/Türkiye,
E-mail: kemaldil@yahoo.com, <https://orcid.org/0000-0003-0106-8712>

³Graduate Student, The Institute of Social Sciences, Sociology Program, Çankırı/Türkiye, e-mail:
nisanur.14sevim@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2221-3886>

ARTICLE TYPE	Received Date	Accepted Date
Review Article	September 7, 2022	October 7, 2022

Organizmacı yaklaşımdan hareketle evren ile organizma arasında bir analogi yapılabilir. Buna bağlı olarak nasıl ki organizmada yaşanan bir aksaklık diğer parçaları etkiliyorsa, kötülük de evrendeki canlı ve cansız varlıklar üzerinde zincirleme bir takım olumsuz olaylara neden olabilmektedir. Bu noktada Emre (2020, s.20), kötülüğün, “*kavulan ve uzağa atılan*” mahrumiyetten kaynaklı pusulasız bir yolculuğa benzediğini” ileri sürer. Ona göre, iyilikler, emek ile yapıcı olarak inşa edilirken, kötülükler ise yıkıcı olarak gerçekleşir. Bunun yanında Taşabat (2021, s.42), kötülülere yönelik problemleri, tarihi süreç içindeki tartışmalar ışığında ele alır. Yücetürk (2019, s.13), Leibniz, Augustinus, İbni Sina ve Farabi gibi filozofların kötülükle ilgili görüşleri üzerinden tartışmalar sunar. Ayrıca Taşabat (2019, s.13), kötülük yaklaşımını teodise anlatısı üzerinden ele alır. O’na göre teodise yaklaşımında, kötülüğün oluşması Tanrı’nın adaletine bağlıdır. Haklı (2002, s.195) ise, kötülük sorununu teizm inancı bağlamında çözümlemeye çalışır. Bu noktada Haklı (2002, s.196), teizmi yani yaşam düzeni ile Tanrı’nın varlığının ilişkilendirmesini eleştirmektedir ki, ona göre teizm, yaşam alanında kötülüğün yani düzensizliğin olabileceğini göz ardı eder. Öte yandan Çüçen (2000, s.18) ise “*Orta Çağ Felsefesi Tarihi*” adlı eserinde Orta Çağ tarihinin ve felsefi düşüncelerinin nasıl şekillendiğini gözler önüne serer. Plotinus için ise kötülük ruhun günahlı olması durumudur ki, bu durumda ruh maddeye tutsak olmuştur ve bu durumdan kurtarılacak iyiliğe ulaştırılması için akla ihtiyacı duyar (Çüçen, 2000, s.18). Farabi ve İbni Sina’ya göre (akt. Çüçen, 2000, s.131) ruh iyiyi oluştururken, madde yani beden ise kötüyü oluşturur. Augustinus için kötülük nefisten, ihtirastan ve arzulardan beslenir (Çüçen,2000, s.84).

Öte yanda iyilik ve kötülük olgusu masallarda, efsanelerde ve mitlerde çokça işlenir. Bu konuda Ekşi’nin (2021, s.33) çalışmasında masallara yer verilir. Masallar, kültürün, bilincin, inançların ve geleneklerin yansımından oluşmakta ve kötülük olgusunun ortaya çıkışını ve ona dair yapılan mücadelelere ilişkin görüşleri içerir. Zimbardo (2015, s.35-36), “*Luciffer Effect*” (“*Şeytan Etkisi*” olarak çevrilen) kitabında M. C. Escher adlı sanatçının şeytanların ve meleklerin olduğu iyiliklerle ve kötülüklerle dolu bir dünyayı resmeden bir illüzyondan bahseder. Öte yandan iyilik ve kötülük olgusunu bilimsel alanda ele alan Zimbardo (2015, s.348), yaptığı “*Stanford Hapishane Deneyi*” adlı bilimsel çalışmasında gardiyan, polis ve tutuklu rolü oynayan kişilerin o rolü zamanla nasıl benimsediklerine değinir. Yaşın ve Başbuğ (2016, s.136), Zimbardo’nun ele aldığı çalışmalarla ilgili röportaj yaparak konunun anlaşılmasına katkı yapmaya çalışmışlardır. Bu doğrultuda “*Yahudi Soykırımı, Ruanda Katliamı, Ebu Garip Hapishanesi, Stanford Hapishane Deneyi*” ve

kötülüklerin psikolojik kökeniyle ilgili konular da Zimbardo'ya sorular yöneltmişlerdir. Bu sorulara bağlı olarak Zimbardo gücün sınırsız olmasının kötülüğü beraberinde getirdiğini ileri sürmüştür (2016, s.136). Bununla birlikte, Zimbardo'ya göre kötülük üzerinde etkili olan bir diğer faktör de kötü ortamdır (Yaşın ve Başbuğ, 2016, s.136). Roller ve kıyafetlerin gardiyanların yanında mahkûmların davranışlarını da şekillendirdiğinden söz edilmiştir. Zimbardo, kötülüğe karşı kayıtsız kalmayan kahramanların varlığından söz eder. Çünkü ona göre bu kahramanlar, kötülüğün sona ermesinde önemli bir yere sahiptirler (Yaşın ve Başbuğ, 2016, s.132).

Aileye yönelik birçok kuramsal yaklaşım mevcuttur (Güçlü, 2016). Aileyi toplumun analiz birimi olarak gören işlevselci yaklaşıma göre aile, bir toplumun büyümesinde ve gelişmesinde önemli bir yere sahiptir (Güçlü, 2016). İşlevselci yaklaşımın aileyi bu biçimde yüceltmesine karşın, feminist yaklaşımlar ise kötülük olgusunu aile yapısının ve ilişkilerinin farklı görünümlerinden biri olarak ele almışlardır (Donovan, 1997; Öztan, 2016; Güçlü, 2016). Bu kapsamda, "*Feminist Teori*" adlı eserinde feminist teori ışığında, Donovan'ın (1997, s.9) toplumsal cinsiyet ayrımcılığı anlamında kadınlara karşı oluşan olumsuz tutum, düşünce, gelenek, inanç ve pratiklere yönelik incelemeleri, bu açıdan anlamlıdır. Ayrıca George Santayana'nın "*kendi tarihini bilmeyen kuşaklar o tarihleri tekrar etmeye mahkûmdur*" biçimindeki ifadesi ise kötülük olgusunun, ailenin bileşeni olan kadına yönelik süregelenliğinin nedenini tartışmaya açmıştır. Bu açıdan, kötülük olgusunun aile yapısı ve ilişkileri üzerindeki etkisine karşı Donovan (1997, s.9), kadınların kendi tarihlerini bilmek zorunda olmalarına, zorlu pratiklerle ve süreçlerle elde ettikleri özgürlüklerini yeniden inşa edebilmelerine ve sonraki kuşaklara aktarabilmelerine vurgu yapmıştır. Ülgen (2019, s.14), "*Kadınlar ve Cadılar*" adlı eserinde, cadıların ortaya çıkışından ve bunların kadınlarla özdeşleştirilmesinden söz eder. Eserde kadınların, dini yaklaşımda kötülüğün simgesi olan şeytanla işbirliği yapmaları nedeniyle cadı olarak görüldükleri vurgulanır. Bu yüzden birçok kadının öldürüldüğünden söz eder. Bilgili ve Vural (2011, s.66) çalışmalarında, kadına yönelik cinayetlerin temelinde kültürel değer yargılarının rolünü de tartışmaya açmıştır. Burada, aile içinde kadınlara yönelik erkeklerin işlediği cinayetleri meşrulaştıran namus kavramının, aynı zamanda kadına karşı kötülüğü de meşrulaştırdığı vurgulanmıştır. Öte yanda Sakallı ve Türkoğlu (2019, s.52), çalışmalarında, aile yapısı ve ilişkileri içinde erkeklere yönelik algıların, kuralların ve toplumsal kalıpların onların davranışlarına nasıl yansıdığına bakarlar. Burada Sakallı ve Türkoğlu (2019, s.52), erkeklerde ortaya çıkan "*öfke ve şiddet*" gibi kötü tutum ve davranışların altında yatan nedenlere odaklanarak inceleme yapmışlardır. Görgün Baran ve Paksoy Erbaydar

(2015, s.1) ise araştırmalarında, aile içi ilişkilerde kötü davranışla ilişkilendirilen enstest ilişkisine değinmişlerdir. Bunlara göre enstest ilişkiler, kirlilikten, iffetsizlikten, uygunsuzluktan ve yasaklardan kaynaklanan bir olgudur. Tartışmalarında, enstest ilişkileri yaşayanlar, toplumdan dışlanarak etiketlenmeye ve damgalanmaya maruz kaldıkları vurgulanmıştır. Bu ilişkileri yaşayanların ötekileştirilmesiyle, suça yönelik eğilimin arttığından bahsedilmiştir. Enstest ilişkilerin yol açtığı “*psikolojik, sağlık, şiddet*” gibi sorunlara dikkat çekilirken kötü davranışın başka kötü durumlara da neden olduğu anlaşılmıştır (Görgün Baran ve Paksoy Erbaydar, 2015, s.3). Örke (2021) ise aile yapısı ve ilişkileri içindeki eşler arasında anlam bulan bir kötü davranış olarak aldatma davranışına değinmiştir. O’na (2021, s.249) göre, aldatmanın bir çatışma türü olduğu vurgulanmıştır. Çelik (2020, s.3) ise, aile içi ilişkilerde kötü davranışın tipik görünümü olan şiddeti, psikolojik ve sosyolojik açıdan incelemiştir.

Gelinen noktada, yapılan araştırmalar ve ortaya konulan yaklaşımlar kötülük olgusunun aile yapısında ve aile içi ilişkilerde farklı görünümelerde ortaya çıktığını göstermiştir. Bu çalışma bu konuda ön plana çıkmış çeşitli araştırmalar üzerinden ele alınmıştır.

Kötülük Olgusunun Anlamına İlişkin Çeşitli Yaklaşımlar

Farklı dönemlerde felsefi tartışmaların başlıca konularından biri olan kötülük olgusu, özellikle din felsefesi içinde güç ilişkileriyle, vicdan ve merhamet duygularıyla bağlantılı olarak geniş yer bulmuştur (Werner, 2000; Zimbardo, 2015; Manafov, 2020). Bu doğrultuda kötülüğü güç ile ilişkili olarak merhamet ve vicdan duygusunun yoksunluğuyla açıklamaya çalışan Zimbardo’ya (2015, s.15) göre kötülük, insanların doğasında, karanlıkta kalan yönünü oluştururken, yaşam içinde farklı tutum ve davranışlarla kendini göstererek hayatın içinde yerini almaktadır. Zimbardo (2015, s.35-36), “*Şeytan Etkisi*” (*luciffer Effect*) adlı kitabında M. C. Escher adlı sanatçının şeytanlar ve meleklerin olduğu iyilikler ile kötülüklerle dolu bir dünyayı resmeden bir illüzyona değinmektedir. Burada kötülüğün ve iyiliğin iç içeliği, şeytanlar ve melekler şeklinde betimlenmiştir. Kitapta, “*Işık taşıyan*” anlamına gelen Luciffer, yani şeytan, Tanrı’nın gözdesiydi. Ancak O’nun, Tanrı’ya karşı kibirlenmesi ve itaatsizlik etmesi, kötülüğün başlangıcını oluşturmuştur. Şeytan, Tanrı’dan intikam almak için “*Âdem ve Havva’yı*” kandırmaya çalışarak onları kötülüğe yönlendirmiştir (Zimbardo, 2015, s.36). Öte yandan Zimbardo (2015, s.348) ortaya koyduğu “*Stanford Hapishane Deneyi*” adlı çalışmasında, gardiyan, polis ve tutuklu rolü oynayan kişilerin o rolü zamanla nasıl benimsediklerini gözler önüne sermiştir. Çalışmada, Stanford Hapishane Deneyi’nde Ebu Gureyb hapishanesinde yaşanan olaylar ile benzerliklere dikkat çekilmiştir. Bu hapishanedeki gardiyanlar, kötü bir insana dönüşerek mahkûmlara yaptıkları

eziyetleri, istismarları ve işkenceleri ortaya çıkarmıştır (Zimbardo, 2015, s.19). Zimbardo'ya göre güç, sınırlandırılmadığında ve denetime tabi tutulmadığında, insan için çeşitli sorunlara neden olur (Yaşın ve Başbuğ, 2016, s.136). Bu güçlerin ortaya çıkışı Dohrendorf'ta ise, gücü kullanan ve ona tâbi olanlar şeklinde ayrılır. Dahrendorf tarafından toplumsallaşmayla birlikte çatışma, toplumsallığın değişmesinde “*dinamo*” etkisi olarak görülür (Slattery, 2014, s.182). Ona göre, toplumun madalyonun iki yüzü gibi, bir yüzünde uyum diğer yüzünde çatışma vardır. Uyum durumunda, toplumun onayını almış değerler düzeni sağlamada önemli rol oynarken; çatışma durumunda düzen, çıkarlar ve otorite baskısıyla sağlanır. Tıpkı gardiyanların mahkûmları denetim altına almak istemesi, mahkûmların ise onlara karşı direnç göstermesi gibidir. Dahrendorf, güç ile meşru gücü birbirinden ayırır. Güçte bireysel keyfilik varken, meşru güçte toplumun rızası ve katılımı vardır. Bu doğrultuda, Zimbardo'nun deneyinin kısa sürede sonlanmasının nedeni olan gardiyanların keyfi uygulamaları bu açıdan anlamlıdır (Slattery, 2014, s.182). Dolayısıyla Zimbardo, insanların, gardiyana ya da polise ait kıyafetler giydiğinde o rolü benimsemeleri ve rollerinin gerektirdiği davranışları sergilemeleri örneği üzerinden insanlara verilen rollere, kimliklere göre davranışın içselleştirdiğini ortaya koymuştur (Yaşın ve Başbuğ, 2016, s.136). Mead (Slattery, 2014, s.335-337) ise, bu noktada gardiyanların ve mahkûmların beklentilerine dair rollerini ön plana çıkaran bir görüş ileri sürer. Çünkü burada içsel benlikle dışsal benliğin mücadelesi söz konusudur. Gardiyanların ve mahkûmların birbiriyle etkileşimleri, onların davranışlarını karşılıklı olarak biçimlendirmiştir. Bu biçimlendirmede bu roller etrafında anlam bulmuş kurallar ve beklentiler son derecede etkili olmuştur (Slattery, 2014, s.335-337). Öte yandan, kötülüğün etkisinin kırılması için ona müdahale eden kahramanların varlığından bahsedilir (Yaşın ve Başbuğ, 2016, s.132). Bu noktada Zimbardo (2015), kötülüğe karşı eylemsizlik yerine, ona tepki gösteren, onun ilerlemesine engel olan kahramanların var olmasını önemsemiştir. Ancak burada ilginç olan Zimbardo'nun kendisinin, kendi yaptığı deneysel çalışmasında kötülüğe karşı kayıtsız kalmış ve kendi eylemsizliğinden söz etmiştir (Zimbardo, 2015, s.26). O, bu hali üzerinden, kişilerin gittikçe çürük elmaya dönüşmesinde çürük sepetin rolünün önemini vurgulamıştır (Zimbardo, 2015, s.28). Buradaki çürük sepet ise, içinde yer aldığı mekândır/hapishanedir. Dolayısıyla iyi insanların, kötü bir insana dönüşmesini sağlayan asıl etken, içinde bulunulan ortamın/mekânın kötülüğüdür (Yaşın ve Başbuğ, 2016, s.136). Amerikalı askerlerin tutuklulara yönelik fiziki şiddet uyguladıkları, onur kırıcı davranışlarda bulundukları, köpeklerle tutukluları korku atmosferinde tuttukları Ebu Gureyb hapishanesinin tam da böyle bir ortam/mekân olduğu vurgulanır (Zimbardo, 2015, s.58). Benzer bir biçimde Zimbardo'ya (2015) göre, Ruanda'da 1994 yılında başlayan ve bir soy kırıma dönüşen iç savaşta da kötülüklere ilişkin bir durum vardır. Ruanda'nın o dönemdeki başbakanı

Pauline, kendi komşularını düşman olarak görür ve oradaki Hutular'a komşularını palalarla ve çivilerle öldürmesini emreder (Zimbardo, 2015, s.49). Yine burada yaşanan bir olayda kendisi de dört çocuklu bir kadın olan Ruanda'nın başbakanı Pauline, Tutsi kadınlarının ve çocuklarının da canlı şekilde yakılması emrini vermiştir. Tüm bunların yanında Ruan bölgesinde yaşayan kadınlar ile çocukların hayatını olumsuz etkileyen tecavüz olayları da Ruan terörizminin bir parçası olarak uygulanır ve bu durum kurbanların ruhsal açıdan zarar görmesine etki eden bir kötülük olarak anlam bulur (Zimbardo, 2015, s.51). Bu olaylarda birçok insan hayatını kaybetmiştir. Mekânın ve benimsenen rollerin etkisiyle insanların kötülükte ne kadar ileri gidebileceğini göstermesi açısından yaşananlar, ibretliktir.

Kötülük olgusuna ilişkin felsefi tartışmaların yanında, farklı tanımlamalar da yapılmıştır. Bu doğrultuda Emre (2020, s.20), kötülüğü, *"kavulan ve uzağa atılan"* mahrumiyetten kaynaklı pusulasız bir yolculuğa benzetir. Yapıcı olan iyilik, iradeye dayanır ve emek ister. Buna karşın, yıkıcı olan kötülük ise bir kıvılcımın ormanın yanmasına sebep olması gibi çok az emek gerektirir. Emre (2020, s.21) ise iyiliğin oluşumunu varsıllığa kötülüğün oluşumu ise yokluğa dayandırırken; kötülüklerin kısa sürede gerçekleştiğini, iyiliklerin ise uzun sürede inşa edildiğini ifade etmiştir.

Kötülük sorununa ilk değinen filozoflardan biri de Epikuros'tur. Ekşi'nin (2021, s.12) aktardığına göre Epikuros konuya, *"Tanrı kötülüğü önlemeye çalışıyor ancak önleyemiyor mu? Böyle ise Tanrı güçsüzdür. Önleyebiliyor ama önlemek istemiyor mu? O zaman niyeti iyi değildir. Tanrı hem önlemek istiyor hem de önleyebiliyor ise nasıl ve neden kötülük var oldu ve olabiliyor?"* soruları çerçevesinde yaklaşır. Burada Epikuros, kötülüğün var olmasına ilişkin Tanrı'ya yönelik bir sorgulama yapmaktadır.

Bununla birlikte, kötülük olgusu ruh, beden ve ahlak açısından felsefe içerisinde tartışmaya açılmıştır. Kimi düşünürler, felsefi görüşler üzerinden bu tartışmalara çeşitli örnekler verirler. Örneğin, Çüçen'e (2000) göre, Plotinus, varlığın aslını, ilkinin oluşturan nedeni ele alırken en iyiyi *"Bir"* olarak ifade eder. *"Bir"*, zamanı aşan, akılla idrak edilemeyen cisimden, nitelikten, bir şekilden bağımsız olarak ifade etmektedir. Plotinus'a göre, *"Bir"* aynı zamanda *"Nous"* (doğanın/evrenin akı/ruhu). Devamla Çüçen'e göre Plotinus *"Bir"*e ulaşmanın ise sezgi aracılığıyla ve erdemli olmayla mümkün olacağını ifade etmiştir. Plotinus'a göre, evrenin ruhunda var olan sevgi birleştirici güce sahip olmakla birlikte, zaman ile ilişkili olan madde, süreç içerisinde değişime ve bozulmaya uğradığı için ruhsal olan iyiliğin karşısında maddi olan kötülük belirir. Tam da bu noktada insan, iyiliği içeren ruh ve kötülüğü içeren beden üzerinden vücut bulmuştur. Kendi içinde kötülüğe hapsolmuş iyiliği özgürleştirmek için insan kendisinde bulunan bir başka bileşen olan aklını kullanmak zorunda kalır. Böylece, akıl sayesinde insanlar, ruhun gücüyle, sezgisel sevgi yolu ile *"Bir"*e ulaşır. Bu bağlamda, Çüçen'e (2000) göre, evrenin varlığı, iyiliğin ve kötülüğün

birbirine olan karşıtlığından kaynaklanmaktadır. Çalışmasında (Çüçen, 2000, s.83, 84, 85) Çüçen'in ifade ettiği üzere, Parmenides için insanlardaki iyiliğinin kaynağı Tanrı'dır. Kötülüğün oluşumu da yokluktan gelirken benzer biri biçimde Platon'da da kötülük, bir yoksunluk ve eksiklik halidir. Çüçen'e göre, Augustinus kötülüklerin kaynağını sorgularken Tanrı'yı ebedilik, iyilik ve ezellilikle ilişkilendirir. Augustinus göre Tanrı'nın iyi olması kötülüğü oluşturmaz; kötülüğün oluşumu nefisten, ihtirastan ve arzulardan kaynaklı günahı içeren bir olgudur. Çüçen'e (2000, s.84) göre bu noktada Augustinus, akli bu arzulardan üstün tutar. Tam da bu noktada Yücetürk (2019, s.8) ise, kötülüğe yol açan durumun, insanların kendi iradelerini yanlış kullanılmasından kaynaklandığını ifade etmiştir. Bunun yanında, Peterson'a göre, kötülüğün olması, iyiliklerin yokluğundan kaynaklanır (Taşabat, 2021, s.46). Farabi'ye göre ölçülü olan davranışlar, iyiliği ve güzelliği esas alır (Çüçen, 2000, s.117). O'na göre ölçülülüğün ifadesi, korkaklıkla atılganlığın ve savurganlıkla cimriliğin ortasında yer alır. Ölçülülük, davranışı iyilik ile mutluluğa ulaştırır, ahlaki erdem iyiyi kötüden ayırmaktadır. İbni Sina ve Farabi için ruh iyidir. Beden ise kötüdür (Çüçen, 2000, s.131). Burada kötülük ile iyiliğin varlığına dikkat çekilmiştir. Marilyn Mccord Adams'ın "*Korkunç kötülükler*" ifadesine atıf yapan Akdemir (2013, s.115) ise, kötülüğün, insanların hayatına ne derecede zarar vererek onları olumsuz etkilediğini betimlemeye çalışır. Bu doğrultuda Akdemir (2013, s.115), kötülükler içinde "*tecavüzler, psikolojik ve fiziki boyuttaki işkencelerin olması, aldatma, çocuklara yönelik suiistimallerin olması, ailenin içinde yasak ilişkilerin olması*" gibi durumların yer aldığını söyler. O, kötülüğü teodise üzerinden açıklar. Teodise, insanların ve cinlerin eylemlerinde özgürce hareket etmesi sonucu Tanrı'nın kötülükleri cezalandırma yöntemiyle adaletini sağlamaya yöneliktir (Augustinus ve Plantika'dan aktaran Akdemir, 2013, s.114). İsa'nın çarmıha gerilerek acıya maruz kalması, Âdem'in ve Havva'nın günahlarına yönelik bir bedel olarak yorumlanır (Adams'tan akt. Akdemir, 2013, s.116). Nelson Pike ise "*kötülüğü hayatın anlamına, amacına ve değerine ilişkin varoluşsal bir sorun*" olarak değerlendirir (akt. Akdemir, 2013, s.124). Burada kötülüklerin cezalandırılması, iyiliklerin ise ödüllendirilmesi vurgulanır.

Kötülüğün birden çok türü bulunmaktadır. Hick'e dayandırdığı görüşlerine göre Haklı (2002, s. 196) dört tür kötülükten bahseder. O'na göre, ilk olarak, kötülüklerin, ahlaki sorundan, yani "günah" kaynaklıdır. İkincisi, doğadan kaynaklı fiziki kötülüklerdir. Üçüncüsü, üzüntü ve ızdıraplara yol açan keder kaynaklı kötülüklerdir. Sonuncusu ise insanın sonluluğunu içeren metafiziksel kötülüktür. Bu açıdan Haklı, kötülük kavramını teizm ile açıklar. O (2002) teizmi, evrende düzenin ve amacın olmasının yanında, evrenin "*makine gibi hassas*" tasarlanmasının ve onun kusursuzca işlevini yerine getirmesinin Tanrı'nın varlığına bağlı olduğunu kabul eden görüş olarak anlamlandırır. Bununla birlikte Haklı, kötülük olgusunu da teizm ile değerlendirerek, onun düzensizliği yani kötülüğü yok

saydığını dile getirerek bu yönden teizme eleştirel bakar (Haklı, 2002, s. 196). Bu nedenle O, teizmin kötülüğü açıklamada yeterli olamayacağını düşünmüştür.

Kötülük olgusu Leibniz'in ortaya koyduğu "teodise" kavramıyla din felsefesi kapsamında da ele alınmıştır. Bu konuda çalışmalar yürüten Yücetürk (2019, s.13), Leibniz'in teodise kuramına bağlamında kötülüğün oluşması her ne kadar insanların eksikliğinden kaynaklansa da kötülüğün, Tanrı'nın hikmetinin ve adaletinin bir göstergesi olduğunu ileri sürer. Yücetürk'ün çalışmasında vurguladığı üzere Leibniz'e göre kötülük, evrendeki bütünlüğün korunmasında zararsızdır. Bu yüzden iyilikler ile kötülükler dengeli şekilde varlığını sürdürmektedir (Yücetürk, 2019, s.9). Leibniz, kötülüğe neden olan faktörler içinde ahlaki kötülüğün, doğal kötülüğün ve metafiziksel kötülüğün yer aldığını ileri sürer (Yücetürk, 2019, s.13). Bu bakımdan doğal kötülükler doğadaki seller, hastalıklar, kuraklıklar gibi insanın etkisinin dışında kalan felaketlerden oluşmaktadır. Ahlaki kötülük ise hırsızlık, yalancılık, dolandırıcılık gibi insanın iradesini ve özgürlüğünü kötülüğe kullanılması üzerinden anlam bulur. Metafizik kötülük ise Tanrı'nın mükemmelliğine karşın insanın eksikliğinden kaynaklanan kötülüktür (Yücetürk, 2019, s.17). Taşabat'ın (2021, s.52) Gazali'nin görüşlerine atfen kötülükleri maskeye benzeterek iyiliğin gizlenmesinde önemli bir rol oynadığına değinir. Bu doğrultuda Yücetürk ise İbni Sina'nın ve Farabi'nin kötülük ile iyilik ilişkisine yönelik görüşlerine dayanarak, kötülüğün göreceli olduğunu ifade ederken, yağmurun sele neden olması onun kötü olduğu anlamına gelmediğini; aynı şekilde ateşin yakıcı işlevinin olması da ateşi kötü yapmadığını, aksine birçok faydasının göz önünde bulundurulması gerektiği örneklerini vermektedirler. Eleonore Stump'a göre, kötülüğün iradeye bağlı gerçekleşmesi aslında hem Tanrı'ya sığınılması hem de ona yönelme fırsatı sunmaktadır (akt. Yücetürk, 2019, s.9). Tüm bunlardan hareketle tartışmalarda, irade ile kötülük arasında sıkı bir ilişkinin olduğu ortaya konulmuştur.

Felsefenin öncü filozoflarından Sokrates kötülüğü, iyiliğin karşıtı olarak görmekte ve kötülüğün bilgisizlikten kaynaklandığını ileri sürerken, benzer bir biçimde Platon da kötülüğün, bilgisizlikle var olduğunu belirtir (Taşabat, 2021). Spinoza'ya göre ise kötülüğün var olması zihinde gerçekleşir (Taşabat, 2021, s. 44). İbni Sina ise iyilikle dolu olan dünyada kötülüğü, güldeki dikenlere benzetmektedir (Taşabat, 2021, s.45). İbni Meymun ise kötülüğü, iyiliklerin yansıması olarak Tanrı'nın yarattığı insanın, yaşadığı yokluklardan kaynaklandığını ileri sürer. Bu açıdan İbni Meymun'un "*Kötülükler, tümüyle yokluktan kaynaklanır. İnsanlarda yokluktan kaynaklanan ölümlü olma, kötülüğün bir göstergesidir., insanların hastalanması, fakirlik yaşaması, bilgisiz olması da bunun gibidir...*" biçimindeki ifadeleri çok anlamlıdır (Taşabat, 2021, s.53).

Taşabat (2021, s.46-53) ise, kötülük türlerini, Haklı'dan farklı şekilde açıklamıştır. O, kötülük türlerini kendi içinde üçe ayırır. İlki doğal kötülük; yani deprem gibi doğadan kaynaklıdır. İkincisi ahlaki kötülüktür ki, özgürlük anlayışının yanlış anlaşılmasından ve kullanılmasından kaynaklanır. Yaşanan soykırımlar, savaşlar, katliamlar gibi olaylar, bu durumu örneklemektedir. Üçüncüsü ise metafiziksel kötülüktür ki, evren ve varlıklar âleminin sınırlılığından, sonluluğundan ve eksikliğinden kaynaklanır.

Kötülük olgusuna edebi çalışmalarda da yer verilmiştir. Bu noktada özellikle toplumların kültürünü, inançlarını ve geleneklerini harmanlamış masal türü içinde iyi kişiler ödüllendirilirken, kötü kişiler ise cezalandırılır. Böylelikle, kötülüğün üstesinden gelmenin cesaretle, iyiliklerle ve adaletle mümkün olduğu vurgulanırken, bu doğrultuda mücadele veren iyiler ve kahramanlar ön plana çıkar (Ekşi, 2021, s.33).

Kötülük olgusunun anlamına yönelik yaklaşımlara bakıldığında, kötülük ile meşru olmayan güç kullanma arasında sıkı bir ilişki olduğu görülmektedir. Kötülük olarak anlam bulan meşru olmayan gücün kullanılmasına etki eden faktörlere bakıldığında ise ahlaki yoksunluk, ekonomik yoksunluk, siyasal yoksunluk, bilgi yoksunluğu, olgunlaşma ve irade yoksunluğu gibi insanın deneyimlediği farklı tipte yoksunluklara vurgu yapılmıştır. Bununla birlikte, iyiliğin önemini ve gereğinin anlaşılması için, kötülüğün varlığına da değinilmiştir. “Kötü komşu, mal sahibi eder” atasözü, bu duruma örnek teşkil edebilir. Yaklaşımların kötülük olgusuna yönelik ortaya koyduğu bir başka nokta da kötülük olgusunun, nihayetinde bir dirençle de karşılık gördüğü, kötülüğün ortadan kalkması için verilen çabaların toplumsal onay aldığı da yine bu yaklaşımlarda vurgulanır. Belirtilmesi gereken bir başka nokta ise, “kötülük” içeren güç, kendisine hiç ya da az direnç gösteren toplumsal kesimler ve yapılar üzerinde yaygın bir biçimde etkisini gösteriyor olmasıdır (Yetkin, 1969; Duverger, 1975). Bu toplumsal kesimlerin başında çocuklar ve kadınlar gelmekteyken, bu toplumsal kesimleri içeren aile ise toplumsal yapıların başında gelmektedir. Son olarak, kötülük içeren gücü kullanan öznenin pek çok görünümde olabildiği bu yaklaşımlarda ifade edilirken, kadına karşı, çocuğa yönelik ve ailede kullanılan, kötülük içeren güç, cinsiyetçi bir rol içerdiği. Bu noktada kötü güç kullanan cinsiyet ile yaygın bir biçimde erkek cinsiyetinin ilişkilendirildiği anlaşılmaktadır.

Çocuklara İlişkin Kötülük Yaklaşımları

18. yüzyıl çocuk anlayışında, çocuklara yönelik ilginin azlığı dikkat çekicidir (Canatan ve Yıldırım, 2011, s.160). Canatan ve Yıldırım'ın (2011), bu döneme ilişkin görüşlerine göre, çocukların eğlenceli vakit geçirmesi ve oyun oynaması için onlara çok zaman ayrılmazdı. Bununla birlikte bu dönemde çocuklar, “kirli, gürültücü, kötülük yapan yaramazlar” olarak nitelendirilirdi. Rousseau ise bu duruma karşı çıkarak çocuğu masum bir

varlık olarak değerlendirir ve O, çocukluğu tanımlarken '*insan gelişiminin en doğal evresi olduğundan söz eder*''di. (Canatan ve Yıldırım, 2011, s.160). Bu noktada Rousseau, çocuklara yönelik olumlu anlayışların, iyi davranışların altyapısını oluşturmuştur.

Rousseau'ya karşı, Aristo'da çocukluk, insanların yaşamı için felaketler dönemini olarak anlam bulur. Çocuklar, zihnini kullanmada yetersiz kalır ve erdeme ulaşamayan zavallı bir varlık olarak değerlendirilir. Ortaçağ'da çocuk, minyatür bir yetişkin gibi görülmesine rağmen, Augustin ise çocukları, günahların kaynağı olarak gördü (Ercan, 2014, s.377-396). Ortaçağ boyunca çocuklarla ilgili masum ve saf bir anlayış vardır. Bununla ilgili olarak Heywood'a göre çocuklar cennet ile cehennem arasında orta yolu bulmaya çalışarak arabulucu olmaktadır, suçlu ya da kötü insanları ayırt edebilmekteler; buna rağmen, bu dönemde halkın çoğu çocuğu günahkâr varlık olarak görmektedir (Onur,2005, s.23). Onur (2005) ilgili çalışmasında, Jenks'in görüşlerine atfen, çocuklukla ilgili iki farklı görüşten söz eder. Bunlardan ilki deiyonizasyoncu görüştür ki, bu görüş "ilk günah" öğretisinden yola çıkarak çocuğun içinde kötülük ve çürümüşlük bulunduğunu ifade etmektedir. İkinci görüş ise Apolloncu görüştür ki, Rousseau'nun kuramından yola çıkılarak, çocukların doğaları itibariyle içlerinde masumiyet niteliği taşıdıklarını ve iyilik duygusu bulundurdıklarını ifade etmiştir (Onur, 2005, s. 25). Onur'a (2005) göre, Rönesansla birlikte çocuklara yönelik bakış açıları değişir. O'na göre, Rönesans döneminin ortaya çıkmasıyla iki farklı görüş ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki "*puriten*"⁴ görüşüdür. Bu görüşe göre çocuklar doğdukları andan itibaren "*günahkâr*" olarak nitelendirilmekte, bu nedenle çocukların iç dünyasında kötülük barındırmaktadır. Ancak, anne ile baba yani tüm ebeveynler çocuklarını eğiterek bu durumu değiştirebilirler. Çünkü çocukların öğrenme kapasiteleri çok fazladır, onlar öğrenmeye hevesli küçük kâşiflerdir ve onlar bu yetenek ile donatılmıştır. Puritenler ilk defa çocuk bakımına özen göstermişlerdir, çocuklar ile nasıl ilgilenmesi gerektiğiyle ve yetiştirilmesi gerektiğiyle ilgili olarak kitap yazmışlardır. İkinci görüş olarak Kalvinist görüş ortaya çıkmıştır. Bu görüşe göre, çocukların özdenetim kazanabilmesi için onların aileden bağımsız olması, yani kendi kararlarını kendilerinin verebilmelerinin ve özgüvenli olmalarının gerekmektedir. Bu noktada çocukların istekleri, çok küçük yaştan itibaren sınırlandırılmalıdır. Çünkü gerek püriten yaklaşımda gerek Kalvinist yaklaşımda, çocukların doğası itibariyle kötü ve günahkâr bir özelliğe sahip olduğunu ifade edilir (Onur,2005, s.24). Canatan ve Yıldırım'ın, (2011) çalışmalarında yer verdikleri Locke ise, Hristiyan toplumlardaki '*ilk günah*'' düşüncesini kabul etmeyerek karşı çıkmıştır. Batı dünyasında çocukluğu kötü bir durumdan özellikle suçlu konumdan çıkarmıştır. Locke'a göre çocuklar doğdukları

⁴Fransızca *puritain* sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük İngilizce *puritan* "köktendinci, özellikle 17. yy'da İngiltere'de zuhur eden radikal protestan mezheplere mensup kimse" sözcüğünden alıntıdır.

zaman günaha ve erdeme sahip değildir. Çocuk doğduğu andan itibaren dünyaya tabula rasa yani boş bir levha olarak gelir. Çocuk, sahip olduğu davranışları, ahlaki değerleri yaşadığı dünyada ailesinden çevresinden öğrendiği kadar bilir. Toplumdan ve aileden çocuk ne gördüyse, ne öğrendiyse onu alarak uygular. Locke, Platon'un doğuştan kazanılan "*idea*" fikrine karşı amprist bir epistemolojiyi benimsemektedir ki, bu, insanın öğrendiği tüm bilgileri "*duyusal algı*" ile ifade etmesi demektir (Canatan ve Yıldırım, 2011, s.159). Golding (2018, s.259) ise çocukların içindeki kötülüğü işleyen "*Sineklerin Tanrısı*" eserinde, insanların doğduklarında, içlerinde kötülüğün var olduğunu ileri sürer. Golding (2018, s.261), insanların hepsinin kötü olmadığını; onların dış ve iç dünyalarında iyilik ve kötülüğün, aydınlık ve karanlık güçler gibi mücadele ettiğini ve iyiliğin galip geldiğini ifade eder. Emre'ye göre (2020, s.23) ise iyilik, doğuştan gelir; bebeklik ve çocukluk döneminde kötülük bilinmez, sonrasında on sekiz yaşına gelindiğinde devreye irade girer ve kötülüğün ya da iyiliğin seçimi söz konusu olur. Cömert ve Sevim (2017, s.31) ise, çocuklar, doğdukları andan itibaren hem iyiliğe hem de kötülüğe sahip değildir. Çocuklar bu süreç içinde gelişip serpilir çevresi ile etkileşim kurarlar. Bu noktada çocuklarda iyiliğin ve kötülüğün şekillenmesini sağlayan çevre ve yaşantılardır. Çevresel faktörlerin ve yaşantıların kötü olması, çocukları suça yönlendirerek kötü alışkanlıklar kazanmasına yol açar.

Gelinen noktada, farklı dönemlerin hâkim paradigmlarına bağlı olarak, çocuklar için kötülüğün ve iyiliğin verili ya da sonradan edinilen bir tutum ve davranış biçimi olduğu tartışılmıştır. Yeni paradigmlara bağlı olarak bu durum tartışmaların konusu olmaya devam edecek gibi görünmektedir.

Kadınlara Yönelik Kötülük Yaklaşımları

Kadına yönelik kötülük yaklaşımlarına bakıldığında, bu konu ilk olarak Ortaçağ dönemi çalışmaların merkezini oluşturmuştur. Özellikle bu dönemde Hristiyan Avrupa'sında kadınlar şeytanın nüfuz ettiği cinsiyet olarak, kötülüğün potansiyel taşıyıcısı olarak damgalanmıştır (Ülgen, 2019, s.42-45). Bununla birlikte, Hindistan'da uygulanan "*sati*" geleneğinde ise eşleri ölen dul kadınların, eşlerinin cenaze töreni olduğu günde eşleriyle birlikte yakılması uygulaması ve erkeklerin, eşlerinden istedikleri çeyizin yeterli görmemesine bağlı olarak kadının yakılması ritüeli, kadının bu cinsiyet kötülüğünün mağduru olarak anlam bulduğunu göstermektedir (Çakar, 2015, s.75). Tam da bu noktada hem Hinduizm ve Hristiyanlık gibi dini yorumların hem de ataerkil yaşam biçiminin dayattığı toplumsal cinsiyet kalıpları içinde kadın, hem potansiyel kötü hem de kötülüğün mağduru olarak anlam bulmuştur. Toplumsal cinsiyet üzerinde araştırmalarıyla bilinen Donovan (1997) ise, Wollstonecraft'a atfen ruhların cinsiyetsiz olduğu görüşüne karşın, erkek cinsiyetinin burjuvayı, kadın cinsiyetinin ise proleteriyayı temsil ettiğine yönelik bir analogi yapmıştır. O'na göre, erkek cinsiyeti güçle,

mülkiyet sahipliğiyle, ailenin temsilcisi olmakla ilişkilendirilmişken; kadın, kamusal ve istihdam alanlarından dışlanarak, aile içinde ücretsiz hizmetçi konumuna gelmiştir ki, bu durum kötülük olgusunun, cinsiyet eşitsizliği biçiminde kendini göstermesi halidir. Bununla birlikte, Donovan (1997, s.297), siyah kadınların konumunun beyaz kadınlardan daha düşük düzeyde olmasını ise kötülük olgusunun cinsiyetçi görünümünün dışında ırkçı bir yansıması olduğuna da dikkat çekmiştir. Oysa Donovan (1997), hiçbir kadının ayrımcılığa maruz kalmayı hak etmediğini ileri sürmüştür.

Bilgili ve Vural (2011, s.66) kadına karşı kötülük yaklaşımlarını “namus” çözümlemesi üzerinden yapmıştır. Bu kapsamda, kadının cinselliğini erkeğin denetiminde ve korumasında gören namus kavramı, namusun korunması noktasında kadına yönelik şiddetin meşrulaştırılmasını da beraberinde getirmiştir. Bu bakımdan erkeğe rağmen kadın, kendi cinselliği üzerinde söz sahibi olamamıştır. Aksi durumda kadın, kendisine yönelen “meşru” kötü davranışı/şiddeti hak eder. Günümüzde kadını erkeğin denetimine, onun “koruyuculuğuna” sokmada önemli bir araç olan namus olgusu, aynı zamanda erkeği kadına şiddet uygulayacak, hatta onu öldürecek kadar kötü davranışa yönlendiren bir dinamik olarak anlam bulmaktadır.

Erkek Cinsiyetine Yüklenen Anlam ve Kötülük olgusu Üzerinden Görünümü

Erkeklerin, kas gücü bakımından kadınlardan daha güçlü olduğu yaygın kabul gören bir görüştür. Toplumsal cinsiyet anlayışında erkeğin kas gücü üstünlüğü ön kabulü, erkeğin toplumsal alanda kadından daha saygın konuma sahip olması, ekonomik ve siyasal açıdan kadına göre daha geniş haklara sahip olması, duygusal açıdan daha sert bir karaktere sahip olması, temsil açısından ailenin temel taşıyıcısı olması kalıp yargılarına dönüşmüştür (Özdemir, 2019, s.105). Kas gücü üzerinden erkeğe atfedilen ve toplumsallaşma sürecinde inançlar, gelenekler ve kültürel etkinlikler yoluyla erkeğe benimsetilen bu değerler/kalıp yargılar, erkekte davranış kalıplarına dönüşmüştür. Sakallı ve Türkoğlu (2019, s.53) çalışmalarında, bu davranış kalıplarına bağlı oluşan stres içindeki erkeğin, şiddet ve öfke eğilimlerinin de arttığını ileri sürmüştür ki, bu durum erkek cinsiyetinin kötü davranışı olarak anlam bulmaktadır. Dolayısıyla erkeklerin ailede ve diğer toplumsal alanlarda rolünü oynarken kırılğan bir karakter sergilemesi, şiddete ve öfkeye eğilimli olmasının altında ifade edilen dinamikler bulunmaktadır (Sakallı ve Türkoğlu, 2019, s.66).

Aile İçi İlişkilere Kötülük Olgusu Üzerinden Bakma

Karşıt cinsler arasında birincil/yüz yüze ilişkileri içeren bir mekân ve yapı olarak anlam bulan aile farklı yaklaşımlarla farklı anlamlar üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır (Güçlü, 2016). Bu yaklaşımlardan bazıları (işlevselci, sistemci, tarihselci, sembolik etkileşimcilik) aileyi, toplumun en küçük birimi olarak görerek, hem toplumun hem de düzenin sevgi, saydı,

dayanışma, güven duyguları üzerinden yeniden üretildiği mekanlar/yapılar olarak işlevlendirirler (Güçlü, 2016, s.71-77). Öte yanda kimi yaklaşımlar (çatışmacı, mübadeleci, feminist) ise aileyi, içinde barındırdığı ilişkilerin karşılıklı çıkarlara ve çatışmalara dayalı olarak oluşan; buna bağlı olarak kimi zaman da şiddet, cinayet, aldatma, ihanet, yasak ilişkiler, mağdur bırakma gibi kötü davranışları içeren mekânlar/yapılar olarak çözümlerler (Meis, 2012; Walby, 2016; Pelizzon, 2009; Reiter, 2021; Saygılıgil, 2016; Güçlü, 2016; Temurturkan, 2016). Birinci grup yaklaşımlarda aile yapısının ana aktörü erkek cinsiyetiyken, kadın cinsiyeti ve çocuklar, bu cinsiyetin dağıtacağı statülere ve rollere göre aile içinde ilişkiler ve davranışlar gerçekleştirirler. Bu amaçla, ailenin toplumsal temsiliyeti ve yöneticisi erkek cinsiyetidir. Temsil ve yönetici konumunda olan erkek cinsiyeti, ailenin diğer cinsiyeti olan kadın(lar) ve çocuklar üzerinde egemen olma meşruiyetine sahiptir. Bu biçimde anlam bulan egemenliğin, sahip olduğu gücü, aile yapısını ve içindeki bileşenleri korumak için dahi kullanma rızası vardır. Erkeği bu biçimde konumlandıran yaklaşımlar, açıklamalarını bir sistem temelinde kavramsallaştırırlar ki, bu sistem ataerkil sistem olarak ifade edilmektedir (Meis, 2012; Walby, 2016; Pelizzon, 2009; Reiter, 2021). Buna karşın, ikinci grup yaklaşımlar, aile yapısına eleştirel bakmakla birlikte, aile yapısı/mekanı içindeki ilişkilerde açığa çıkan kötü davranışların, bu mekanı aşan boyutta kadın ile erkek arasındaki eşitsiz toplumsal konumlanmayla ilişkili olduğunu ileri sürmüşlerdir (Meis, 2012; Walby, 2016; Pelizzon, 2009; Reiter, 2021). Bu yaklaşımlara göre aile içinde aldatmadan, enseste, şiddet uygulamaktan, siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel vb. mahrum bırakmaya kadar pek çok kötü davranış mümkün olmaktadır. Bu doğrultuda Örk, ailedeki kötü davranış örneği olan aldatma üzerinden konuya yaklaşır. Örk'e (2021) göre aldatma, bağlanma stillerine bağlı oluşur. Bağlanma stilleri kendi içinde dörde ayrılır. Bunlardan ilki güvene dayalı bağlanmadır ki, hem kendisini hem başkasını değerli görerek sevmeyi içerir. İkincisi saplantıya dayalı bağlanmadır. Bu bağlanma türünde kişi kendisini sevmez ve önemsemezken, başkalarına olumlu yaklaşır. Kişi karşı taraftan kolaylıkla vazgeçemez. Üçüncüsü korkuya dayalı bağlanmadır. Burada kişi, kendisine ya da başkasına olumsuz düşüncelerle yaklaşır. Sonuncusu kaçınmaya dayalı bağlanmadır ki, bu bağlanma türünde kişi kendisini değersiz görür ve sevmez, başkasının düşüncesine yönelik olumsuz duygular taşır. Bu kapsamda bağlanmanın üst düzeyde gerçekleştiği mekanların başında gelen aile, birinci tür üzerinden iyi ilişkileri içerirken; diğer üç tür üzerinden kötü ilişkileri barındıran aldatmalara dönüşür. Bu yönüyle aldatma, eşlerin evliliğine zarar veren yıkıcı rol içermektedir (Örk, 2021, s.253).

Ensest ilişkiler de, aile içindeki en ciddi kötülüklerin başında gelmektedir. Annenin oğluna yaklaşımı, babanın kızına yaklaşımı ve kardeşler arasındaki ilişkiler ensest ilişki olarak tanımlanır (Görgün Baran ve Paksoy Erbaydar, s.1). Ensest ilişkiler toplum tarafından reddedildiği için,

failleri ve mağdurları üzerinde ayrıca kötü etkiler bırakır ki, damgalanmalar, ötekileştirmeler, izole etmeler ve bunlara bağlı yaşanan depresyonlar ve intihar vakaları bu etkiler arasında sayılabilirler (Görgün Baran ve Paksoy Erbaydar, s.3). Goffman'ın ele aldığı damgalama kuramı da damgalanan ve etiketlenen kişilerde yabancılaşma ve sapma davranışların görülmesinden bahseder (Slattery, 2014, s.190).

Aile içinde yaşanan kötülüklerin içinde şiddetlerin rolü öne çıkar. Şiddet durumu kadınlarda, çocuklarda, erkeklerde ve yaşlılarda farklı şekilde kendini gösterir. Kadınların yakınları tarafından şiddete maruz kalması, onların konumunu değersizleştirir, ötekileştirir ve onları haklarından yoksunlaştırırken onlarda özgüvensiz, yaşama karşı umutsuzluk ve çaresiz duyguları oluşturur (Çelik, 2020, s.2). Çocuklara ilişkin şiddet ise istismar, ihmal ve cezalandırma davranışlarını içerir ki, bu da çocukları fiziki, ruhsal ve toplumsal yönden kötü etkiler (Çelik, 2020, s.3). Yaşlılara ilişkin şiddet görünümünde ise ailedeki bireylerin ailedeki yaşlılara karşı sorumluluklarını yerine getirememeye sıkça karşılaşılan şiddet biçimi olduğu vurgulanır (Çelik, 2020). Çelik (2020) çalışmasında, erkeklere yönelik şiddetin biçimlenmesinde de ataerki ideolojilerin, toplumsal kalıpların rol oynadığını ifade etmiştir. Özellikle rollere bağlı oluşan sorumluluğun taşınmaz boyutlara ulaşması, aile içinde, arkadaş çevresinde hatta kendisine yönelik erkeği kötü davranışa sürükleyebilmektedir (Çelik, 2020, s.3; Bayer, 2018).

Aile içi kötülükler dini anlatılarda da yer verilmiştir. Buna göre, Hazreti Yusuf'un yaşamı, kıskançlık ve iftira biçimindeki kötülüğü örneklemiştir. Lût'un kıssasında ise fuhuş, ahlaksızlık, kumar gibi davranışlar kötü olarak örneklendirilmiştir (Polat, 2005, s.162, 163).

Aile içi ilişkilere kötülük kuramı üzerinden bakıldığında ailenin hem iyiliklerin hem de kötülüklerin mekânı olarak işlev gördüğü farklı yaklaşımlarda tartışılmıştır. Bazı yaklaşımlar toplumsal düzeni öncelikli görmekle birlikte, bu öncelik doğrultusunda toplumsallaşmanın devamlılığı için aileye önemli bir işlev yüklemiştir. Bu açıdan anlam bulan aile, sevgi, saygı, güven, paylaşma gibi değerler üzerinden yüceltilmiştir. Buna karşın aile içindeki kadın ile erkek, ebevenler ile çocuklar, kız çocuk ile erkek çocuk arasındaki hiyerarşik ilişkilere bu yaklaşımlar yer vermemiştir. Bazı yaklaşımlar ise diğerlerinin ihmal ettiği bu noktalar odaklanmışlardır. Bu yönüyle bazı yaklaşımlar eşitsiz aile içi ilişkilerin sebep olduğu kötülükleri sorgulamaktan kaçınırken, bazı yaklaşımlar ise eşitsiz aile içi ilişkileri ve bunların nedeni ve sonucu olan kötü davranışları görünür kılmaya çalışmışlardır. Gelinek noktada, toplumla, geleneklerle, dini yorumlarla desteklenen ve bir sistem (ataerki) olarak işleyen ailenin, ekonomik, siyasal ve kültürel düzeylerde üretilen toplumsal eşitsizliklerden doğan kötülükleri aile içi ilişkilere yansıtan bir mekân/yapı olduğu tartışmaları dikkat çekmiştir. Bu dikkat çekici noktaya bağlı olarak aile

içinde şiddet, kıskançlık, aldatma, mağdur bırakma, intihar etme, cinayet işleme, tecavüz etme, ensest ilişki kurma, dışlama gibi kötü davranışların ortaya çıktığının belirtilmesi, aileye yönelik çalışmaların çok yönlü olarak daha da derinleştirilmesini gerektirmiştir.

Sonuç

Aile içi ilişkilerin kötülük kuramı üzerinde irdelendiği bu çalışmada farklı yaklaşımlara yer verilmiştir. Öncelikle kötülük olgusunun anlamı bu yaklaşımlarla sorunsallaştırılmıştır. Buna göre, bu yaklaşımlarda kötülük ile meşru olmayan güç kullanımı arasında sıkı bir ilişkinin olduğu vurgulanmıştır. Bu ilişkide ahlaki yoksunluk, ekonomik yoksunluk, siyasal yoksunluk, bilgi yoksunluğu, olgunlaşma ve irade yoksunluğu gibi insanın deneyimlediği farklı tipte yoksunlukların kötü anlam içeren meşru gücün kullanılmasına zemin oluşturduğu ileri sürülmüştür. Kötülük olgusunun toplumsal ve bireysel tepkilere neden olduğu da vurgulanmıştır. Bu noktada bu tepkide kötüyü yenenlerin toplumsal kahraman olduğu ifade edilmiştir. Üzerinde durulan bir başka nokta ise, düzenin ve uyumun oluşması ve devamlılığı adına, “kötülük” içeren gücün kimi dinsel, geleneksel, felsefi yorumlardan toplumda ve ailede gücü elinde bulunduranın lehine destek aldığıdır. Bu açıdan kötülük içeren gücün, kendisine hiç ya da az direnç gösteren toplumsal kesimler ve yapılar/mekânlar üzerinde daha da etkili olduğu ileri sürülmüştür. Aile mekânı ve başta kadınlar ve çocuklar olmak üzere aile içindeki bireylerin hepsi görece bir şekilde bu kötü anlamdaki gücün mağduru olduğu vurgulanmıştır. Bununla birlikte, erkek tarafından kadına karşı kullanılan gücün namus gibi kavramlarla meşrulaştırılmaya çalışıldığı, bu durumun aile içinde ve toplumda kadın cinsiyeti üzerinde hak mahrumiyetlerine ve çok ciddi kişilik bozukluklarına yol açtığı da tartışmalarda ortaya konulmuştur.

Kaynakça

- Akdemir, F. (2013). Marilyn McCord Adams'ın din felsefesinde korkunç kötülükler ve cehennem sorunu. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(38), 111-128.
- Bayer, A. (2018). Ailede yaşanan anlaşmazlıklar ve çözüm önerileri. *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 215-234.
- Bilgili, N., ve Vural, G. (2011). Kadına yönelik şiddetin en ağır biçimi: namus cinayetleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14(1), 66-72.
- Canatan, K., ve Yıldırım, E. (2011). *Aile sosyolojisi*. Açılımkitap Bir Pınar Yayın Grubu.
- Cömert, Ö., ve Sevim, Y. (2017). Çocuk ve suç ilişkisinin sosyolojik suç kuramları ile incelenmesi. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 29-40. <https://dergipark.org.tr/en/pub/bitlissos/issue/28858/295970> adresinden erişildi.
- Çakar, A. S. (2015). Kadının insan haklarından bir sapma örneği: Hindistan'da satı geleneği. *TBB Dergisi* (120), 73-86.
- Çelik, H. (2020). Aile İçi Şiddet. *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, s. 1-11.
- Çüçen, K. (2000). *Orta çağ felsefesi tarihi*. İnkılap Yayınları.
- Dikbıyık, Ç. (2018). Günah eyleminin kökenine dair sosyolojik bir deneme Âdem kıssası örneği. *Tekirdağ İlahiyat Dergisi*, 4(2), 506-538.
- Donovan, J. (1997). *Feminist teori*. (A. Bora, M. Ağduk Gevrek, & F. Sayılan, Çev.). İletişim Yayınları.
- Duverger, M.(1975). *Seçimle gelen krallar*, Çev. N. Erkurt. Konuk Yayınları.
- Ekşi, R. (2021). *Türk masallarında kötülük olgusu* (1-35). [Lisans Bitirme Tezi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi].
- Emre, İ. (2020). Kötülük. *Türk Dili*, 69(825), s. 20-24.
- Ercan, R. (2014). Anne babaların günümüzde sahip olduğu çocuk imgeleri. *International Journal of Social Science*, 377-396.
- Golding, W. (2018). *Sineklerin tanrısı*. (M. Urgan, Çev.). Türkiye İşbankası Kültür Yayınları.

- Görgün Baran, A., & Paksoy Erbaydar, N. (2015). *Yasak Cinsel İlişki:Ensest*, 1-5.
https://www.researchgate.net/publication/266874757_Yasak_Cinsel_Iliski_Ensest. İndirme: 08/05/2022
- Güçlü, S. (2016). *Aileye ilişkin kuramsal yaklaşımlar. Değişen toplumda değişen aile*. Ed. N. Adak. Siyasal Kitabevi Yayınları.
- Haklı, Ş. (2002). Kötülük problemi, yaklaşımlar ve eleştiriler. *Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 195-211.
- Manafov, R. (2020). *John Hick' in din felsefesinde kötülük problemi ve teodise*. Birinci Baskı. Elis Yayınları.
- Meis, M. (2012). Ataerki ve birikim: uluslararası işbölümünde kadınlar. Çev. Y. Temurturkan. Dipnot Yayınları.
- Onur, B. (2005). *Türkiye'de çocukluğun tarihi*. İmge Kitabevi Yayınları.
- Örk, E. K. (2021). Bağlanma kuramı çerçevesinde aldatma ve boşanma. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 248-263. doi:10.21733/ibad.850705
- Özdemir, H. (2019). Toplumsal cinsiyet perspektifinde erkeklik ve kadınlık algısı: bir alan araştırması. *Asya Studies*, 4(10), 90-107. doi: 10.31455/asya.612384
- Öztan; E.(2016). *Feminist araştırmalar ve yöntem, toplumsal cinsiyet tartışmaları*. Haz. F. Saygılıgil. Dipnot Yayınları.
- Pelizzon, S. M.(2009). *Kadının konumu nasıl değişti?* Çev. C. Somel. İMGE.
- Polat, K. (2005). Lut kıssasına Kitab-ı Mukaddes ve Kur'ân perspektifinden karşılaştırılmalı bir yaklaşım. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (24), 147-165.
- Reiter, R. R. (2021). *Kadın antropolojisi*. Çev. B. Abiral. Üçüncü Baskı. Dipnot Yayınları.
- Sakallı, N., ve Türkoğlu, B. (2019). “Erkek” olmak ya da olmamak: sosyal psikolojik açıdan. *Türk Psikoloji Yazıları*, 44, s. 52-76.
- Saygılıgil, F. (2016), *Toplumsal cinsiyet tartışmaları*. Birinci Basım. Dipnot Yayınları.
- Slattery, M. (2014). *Sosyolojide temel fikirler*. (Ö. Balkız, G. Demiriz, H. Harlak, C. Özdemir, Ş. Özkan, ve Ü. Tatlıcan, Çev.). Sentez Yayıncılık.
- Taşabat, M. (2021). Kötülük ve kötülük sorunu üzerine kısa bir bakış. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 41-55. doi:10.33905/bseusbed.897190

- Temurturk, M. (2016). *Aile birliğinin bozulması: boşanma ve yeniden evlenme, değişen toplumda değişen aile*. Ed. N. Adak. Siyasal Kitabevi Yayınları.
- Ülgen, P. (2019). *Kadınlar ve cadılar*. Yeditepe Yayınları.
- Walby, S. (2016). *Patriyarka kuramı*. Çev. H. Osmanađaođlu. Dipnot Yayınları.
- Werner, C. (2000). *Kötülük problemi*. Çev. S. Umran. Birinci Baskı. Kaknüs Yayınları.
- Yaşın, F., ve Başbuğ, S. (2016). Prof. Dr. Philip Zimbardo ile kötülük psikolojisi üzerine. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 4(7), 131-146. <https://www.reseaechgate.net/publication/311363473> adresinden erişildi.
- Yetkin, Ç. (1969). *Kaba kuvvetin felsefesi: doğuşu ve gelişimi*. Toplum Yayınevi.
- Yücetürk, A. Y. (2019). *Kötülük problemi (2-19)*. (Yüksek lisans Ödevi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Zimbardo, P. (2015). *Şeytan etkisi*. (C. Coşkan, Çev.) Say Yayınları.